

Profielen van begaafde leerlingen

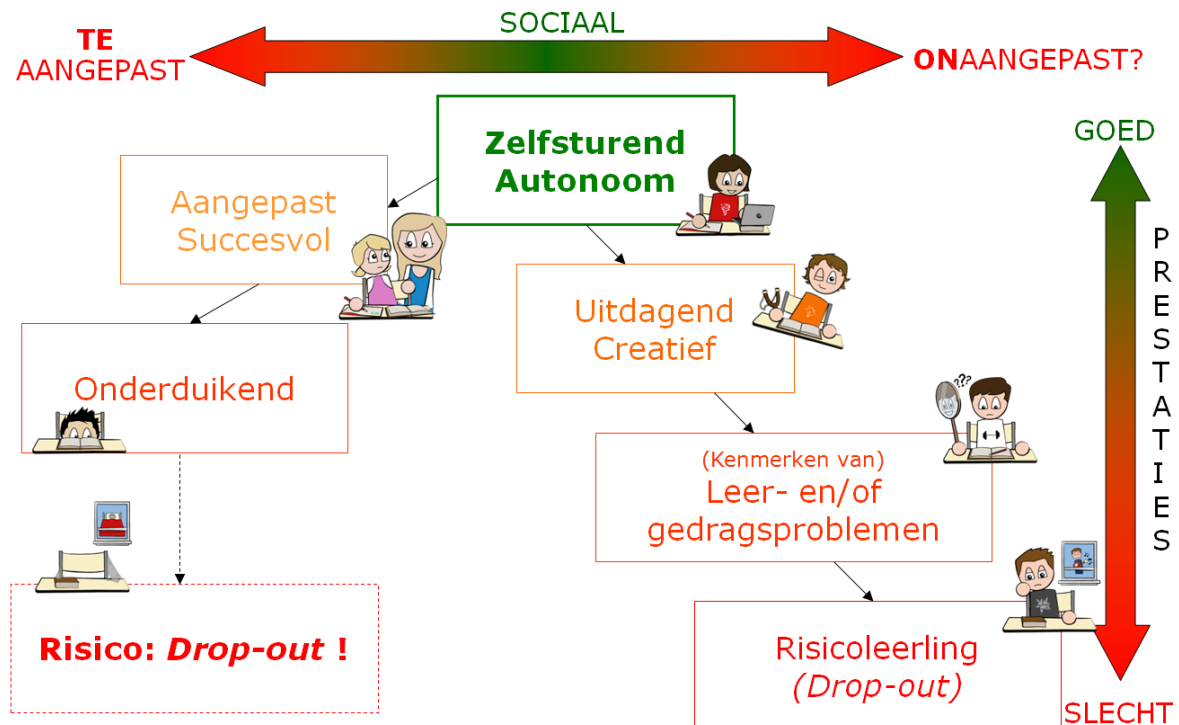
Begaafdheid kan op verschillende manieren in zichtbaar gedrag tot uiting komen. Aangezien persoonlijkheid het resultaat is van ervaring en aanleg, worden ook begaafde leerlingen niet op dezelfde wijze beïnvloed door hun bijzondere vermogens. Bij deze ontwikkeling moet rekening gehouden worden met de interactie van emotionele, sociale, cognitieve en fysieke factoren. Al deze gebieden hangen met elkaar samen en werken op elkaar in.

Op grond van jarenlange ervaring in de vorm van observaties, interviews en literatuuronderzoek hebben Betts & Neihart (1988; 2010) zes profielen opgesteld. Deze profielen verschaffen informatie over gedrag, gevoelens en behoeften van verschillende typen begaafde en getalenteerde leerlingen. Ze dienen als basis voor een theoretisch concept van waaruit inzicht verschaft kan worden. Dit leidt tot een beter begrip en is van belang voor het stimuleren van persoonlijke groei op cognitief, sociaal en emotioneel gebied.

In onderstaand schema is duidelijk zichtbaar op welke manier er niet voldoende aan de psychologische basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie) wordt voldaan. De door Betts & Neihart beschreven profielen zijn hierin schematisch uitgezet langs twee dimensies:

- Sociaal: van '(te) aangepast' tot 'onaangepast?'
- Prestaties: van 'goed' tot 'slecht' presterend

Voor alle profielen geldt dat deze niet statisch zijn. Mede afhankelijk van de omgeving kunnen leerlingen zich bovendien anders profileren in verschillende situaties. Van belang is vooral om goed te realiseren dat verschillende begaafde leerlingen zich anders profileren.

Bronnen

- George T. Betts and Maureen Neihart (1988). Profiles of the gifted and talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248-253.
- George T. Betts and Maureen Neihart (2010). Revised profiles of the gifted and talented.

Zelfsturend autonoom

De zelfsturende autonome leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren!

Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.

Kenmerken van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling is in balans met zichzelf en met zijn omgeving: vanuit zichzelf is hij op groei gericht en uit op ontwikkeling. Hij ervaart in dit ontwikkelingsproces geen persoonlijke belemmeringen, durft te leren en is trots op hetgeen hij bereikt.

Dit gunstige beeld betekent niet dat deze leerling geen behoeften heeft aan stimulans, faciliteren en effectieve feedback. Integendeel, om voortdurend eigen grenzen op te zoeken, te verkennen en te verleggen, zal de omgeving daarvoor ruimte en stimulans moeten blijven geven.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Zelfverzekerd • Accepteert zichzelf • Heeft een growth mindset over vermogen / intelligentie • Optimistisch • Intrinsiek gemotiveerd • Ambitueus, enthousiast & laat zich uitdagen • Hoeft school of academische studie niet als hoogste prioriteit te zien • Vindt het niet erg fouten te maken en leert hiervan • Laat tolerantie en respect naar anderen zien 	<ul style="list-style-type: none"> • Goede sociale vaardigheden • Werkt onafhankelijk, zonder bevestiging • Stelt (SMART) doelen voor zichzelf • Zoekt uitdaging • Sterk zelfsturend • Goede zelfregulering • Werkt enthousiast voor passies en is bevlogen • Komt op voor eigen overtuigingen • Veerkrachtig • Ontwikkelaar van kennis • Beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft méér ondersteuning nodig, niet minder • Stimulans om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten • Feedback over sterke kanten en mogelijkheden • Gefaciliteerd worden om te kunnen blijven groeien • Aanmoediging om risico te nemen, om niet voor zeker te gaan • Relaties die ontwikkeling en voortgang mogelijk maken • Meer bedreven raken in het managen van zichzelf • Behoeft aan supportteam

Tips bij het (h)erkennen van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling laat zich gemakkelijk herkennen omdat hij durft te leren, goede prestaties levert en dit realiseert in goed contact met zijn omgeving. Een gesprek met de leerling zelf, met de ouders of klasgenoten levert vaak voldoende signalen op om tot herkenning en erkenning te komen. Het beeld van de leerling is in de regel consistent, juist omdat hij in verschillende omgevingen durft te laten zien wie hij is en wat hij kan. In een omgeving waar creatief denken gestimuleerd wordt, wordt deze leerling goed zichtbaar.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen worden vanuit meerdere perspectieven worden ervaren en welke manieren van identificatie signalen van hun talenten en prestaties kunnen opleveren.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Bewonderd en geaccepteerd • Gezien als capabel & verantwoordelijk door de ouders • Hebben positieve invloed • Succesvol in verschillende omgevingen • Psychologisch in balans • Positieve relaties met peers 	<ul style="list-style-type: none"> • Gesprekken • Portfolio's • Getoonde prestaties • Producten • Gewonnen prijzen • Nominaties • Gestandaardiseerde testcores • Creativiteitstests

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Ook al wekt de autonome leerling de indruk het allemaal zelf te kunnen, toch zal de omgeving, ouders en school, ook in deze leerling moeten blijven investeren. Dit betekent vooral ruimte geven, stimuleren, de blik verruimen, de relatie verdiepen, feedback geven, en niet tegenhouden. Kortom faciliteren in mogelijkheden die leiden tot onbegrensd leren.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Zorg ervoor dat je nabij bent voor het kind, ook op school & in de sociale omgeving • Zorg voor mogelijkheden die gerelateerd zijn aan interessegebieden en passie • Sta vrienden van allerlei leeftijden toe • Neem belemmeringen (om iets te leren) in tijd en ruimte weg • Help hen een support team op te bouwen • Betrek hen bij je eigen passies als ouder • Betrek hen bij familie-overleg & besluiten • Luister • Sta hen niet in de weg en geef veel ruimte 	<ul style="list-style-type: none"> • Creëer ruimte voor het ontwikkelen van een langetermijn, geïntegreerd studieplan • Neem belemmeringen in tijd en ruimte weg • Bied diverse, onderling samenhangende, verdiepingsmogelijkheden • Bied mentoraat en bemiddeling • Bied een grote verscheidenheid aan opties om te versnellen • Wijk af van gebruikelijk schoolbeleid en regels • Geef hen ruimte, rem niet af • Maak de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee te gaan

Aangepast succesvol

De aangepaste, succesvolle leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar eigen vermogen. Er is daarom sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag "succesvol" blijven.

Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets "goed" is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Hij is gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen.

Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om uitdagingen aan te gaan boven het beheersingsniveau (de zone van naaste ontwikkeling), bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

Kenmerken van de aangepaste succesvolle leerling

De aangepaste succesvolle leerling is gevoelig voor verwachtingen van de omgeving en wil hier graag aan voldoen. Hij is vooral bezig om anderen tevreden te stellen en bevestiging van anderen te ontvangen.

De leerling is perfectionistisch ingesteld en wil het graag goed doen. Het perfectionisme wordt gevoed door het behalen van goede prestaties. Dit staat onbevangen groei en het (durven) 'leren van fouten' in de weg. Hun uitdaging ligt daarom in het durven aangaan van 'risicovol leren' dat gericht is op groei en onafhankelijkheid.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Inschikkelijk • Afhankelijk • Goed academisch zelfbeeld • Faalangstig • Extrinsieke motivatie • Kritisch over zichzelf • Werkt voor een cijfer • Onzeker over de toekomst • Krijgt graag bevestiging • Heeft fixed mindset over intelligentie 	<ul style="list-style-type: none"> • Presteert en bereikt doelen • Zoekt goedkeuring en bevestiging van de leraar • Vermijdt risico's • Perfectionistisch • Doet niet meer dan gevraagd • Accepteert & conformeert zich • Kiest veilige activiteiten • Haalt goede cijfers • Wordt een consument van kennis 	<ul style="list-style-type: none"> • Uitgedaagd worden • Zwakke kanten leren zien • Risico leren nemen • Assertiviteitsvaardigheden leren • Creativiteit ontwikkelen • Growth mindset ontwikkelen • Zelfkennis verbeteren • Onafhankelijke studievaardigheden aanleren

Tips bij het (h)erkennen van de aangepaste succesvolle leerling

Bij de aangepaste, succesvolle leerling wordt het relatieve onderpresteren niet altijd gezien als ontwikkelpunt, juist omdat deze leerling zich verregaand aanpast en weinig anders vraagt dan bevestiging. Leraren willen wel 'een hele klas vol met dit soort leerlingen'.

In onderstaand overzicht staat op welke wijze deze leerlingen worden gezien vanuit het perspectief van anderen en welke manieren van identificatie signalen kunnen opleveren die bijdragen aan herkenning en erkenning van deze leerlingen.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Geliefd bij leraren • Bewonderd door peers • Over het algemeen geliefd bij en geaccepteerd door ouders • Men overschat hun capaciteiten • Men gelooft dat zij er op eigen kracht wel komen (zonder hulp van anderen) 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebruik veel diverse criteria • Cijfers en schoolprestaties • Gestandaardiseerde testcores • Individuele intelligentietests • Nominatie door leraren, ouders en/of peers

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Omdat bij de aangepaste, succesvolle leerling het onderpresteren niet als een ontwikkelpunt wordt ervaren door de omgeving, en de leerling geneigd is niet meer te doen dan gevraagd, wordt hij vaak over het hoofd gezien. Begeleiding is juist nodig om de leerling uit de comfortzone te halen en om van leren te gaan leren houden.

In onderstaand overzicht worden suggesties gegeven voor ondersteuning die thuis geboden kan worden en voor gewenste vormen van begeleiding die de school zou kunnen bieden.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Durf los te laten • Bied onafhankelijkheid • Geef ruimte om eigen keuzes te maken • Laat nieuwe, risicovolle ervaringen opdoen • Sta negatieve gevoelens (stress, verdriet) bij het kind toe • Bekrachtig het vermogen van het kind om met uitdagingen om te gaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Versnel en verrijkt curriculum • Leerstofinkorting bijv. door vooraf toetsen • Tijd voor een persoonlijk curriculum • Activiteiten die de leerling uitdagen om de uit comfortzone te komen • Ontwikkeling van vaardigheden voor onafhankelijk leren • Bied verdiepmogelijkheden • Mentoraat • Coaching in growth mindset • Geef tijd voor samenwerken met peers

Onderduikend

De onderduikende leerling doet alles om niet op te vallen en ondermijnt hiermee het belang van de ontwikkeling van zijn of haar begaafdheid. De leerling vermijdt uitdagingen, is erg onzeker en faalangstig. In de perceptie van deze leerling is het halen van hoge prestaties en tegelijkertijd sociaal geaccepteerd worden onverenigbaar. De onderduikende leerling is zoekend naar sociale acceptatie en wisselt in vriendschappen, maar heeft moeite om hierin echt zijn plek te vinden. Hij weet niet goed wat hij zelf eigenlijk wou willen en hij streeft dan ook (vrijwel) geen eigen doelen na.

Deze leerling past zich te veel aan en kan mede hierdoor psychosomatische klachten ontwikkelen (hoofdpijn, buikpijn). Er bestaat een risico dat hij zich verder terugtrekt, depressief wordt en uiteindelijk uitvalt in het onderwijs door gebrek aan een reëel perspectief op de eigen mogelijkheden.

Kenmerken van de onderduikende leerling

Een onderduikende leerling neemt graag 'de kleur van het behang aan', maar komt juist daardoor steeds verder van zichzelf af te staan. Hij wil niet opvallen, wil geen uitzonderingspositie, wil geen ander werk doen dan andere leerlingen. Hij wil juist bij de groep horen. Dit kunnen wisselende groepen zijn. Die sociale acceptatie staat zo voorop dat het ten koste gaat van de eigen ontwikkeling zowel als persoon als qua mogelijkheden.

De behoefte aan stimulering van de eigen ontwikkeling staat centraal en begint bij het zien en accepteren van de kwaliteiten van de leerling. Deze leerling heeft aanmoediging en activering nodig die gericht is op autonomie en anders mogen zijn.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Zoekt sociale acceptatie, wil 'ergens' bij horen • Voelt zich onzeker • Voelt zich onder druk staan • Bekritiseert zichzelf en anderen • Voelt zich schuldig en/of onveilig • Onzeker of hij recht op zijn emoties heeft • Verminderd gevoel van zichzelf (eigen identiteit) • Heeft ambivalente, tegenstrijdige gevoelens over prestaties • Betreft maatschappelijke problemen en conflicten op zichzelf en internaliseert ze • Kan gedrag gericht op prestatie zien als verraad aan eigen sociale groep 	<ul style="list-style-type: none"> • Onderwaardeert de eigen begaafdheid, dingt er op af op of ontkent deze • Valt uit bij deelname aan verrijkingsprogramma's • Wijst uitdagingen af • Verandert regelmatig van peergroep • Heeft wisselende vriendschappen, blijft hierin zoekend • Heeft (vrijwel) geen band met de leraar of de klas • Is onzeker over welke richting hij zelf op wil • Wil geen ander werk doen dan andere kinderen 	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte om keuzes te maken • Leren conflicten expliciet te maken • Leren af te stemmen • Leren van regels te veranderen • Netwerk van begaafde peers • Ondersteuning en aanmoediging bij ontwikkeling van talenten • Rolmodellen die groeps culturen overbruggen • Rolmodellen uit verschillende culturen • Zelfbegrip & zelfacceptatie ontwikkelen • Gehoord worden door anderen

Tips bij het (h)erkennen van de onderduikende leerling

Omdat een onderduikende leerling in ieder geval op school niet laat zien wat hij kan, zal er geen herkenning zijn langs de weg van opvallende manifestatie. Dat betekent ook dat de meeste klasgenoten deze leerling niet als talentvol beschouwen.

Goede observaties in 'terloopse' situaties kunnen wel signalen geven van talent en capaciteiten. Ook ouders kunnen vaak de bijzondere kenmerken benoemen, omdat deze leerlingen thuis nog wel laten zien wat zij denken, willen en kunnen. Ook 'in het verleden behaalde' prestaties kunnen signalen afgeven.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Gezien als leiders of worden niet (h)erkend • Gezien als gemiddeld en succesvol • Ervaren als meegaand • Gezien als rustig/ verlegen • Gezien als risicovermijdend • Gezien als iemand die stand kan houden en sterk is 	<ul style="list-style-type: none"> • Gesprekken met de leerling • Nominatie door ouders en/of leraren • Wees voorzichtig met nominatie door peers • Getoonde prestaties • Creativiteitstests • Non-verbale intelligentietests

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De ondersteuning thuis en op school zal zich richten op het zeer fundamentele aspect dat een ieder mag zijn wie hij is en wil zijn. Dat geldt voor de onderduikende leerling zelf evengoed als voor alle anderen in zijn omgeving.

Omdat deze leerling zelf geen nieuwe, op groei gerichte activiteiten en ervaringen zal opzoeken, moet de omgeving hem hierin voorgaan. Hij zal moeten ervaren dat groei goed voelt en dat je kunt laten zien wat je kan en wie je bent, zonder daarop te worden aangekeken, maar juist gewaardeerd. Het is belangrijk om in dit proces de eigenheid van de leerling niet uit het oog te verliezen, hem eigen keuzes te laten maken en het niet 'over te nemen'.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Normaliseer hun gevoel van 'dissonantie': help ze te leren te handelen vanuit <i>eigen</i> behoeften en te vertrouwen op <i>eigen</i> gevoelens en gedachten • Help hun tolerantievermogen vergroten • Ondersteun bij studie & carrièreplanning • Zoek (samen) begaafde rolmodellen • Wees zelf een rolmodel voor een leven lang leren • Geef ruimte om eigen keuzes te maken • Neem de spanning weg bij het aangaan van nieuwe ervaringen: creëer ruimte voor het opdoen van verschillende ervaringen en reflecteer hierop met hen door dit bespreekbaar te laten zijn • Vergelijk niet met broers en zussen, of anderen • Laat zien hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen • Bouw aan waardering en begrip voor culturele verschillen 	<ul style="list-style-type: none"> • Voer open discussies over klassenverschil, racisme of sexerollen • Kader concepten als maatschappelijke verschijnselen • Leef voor hoe je (groeps)culturen kunt overbruggen • Creëer leeromgevingen waar de leerling zich thuisvoelt • Bied rolmodellen • Help hen bij het opzetten van supportgroepen • Geef directe instructie in sociale vaardigheden • Maak expliciet en ondersteun bij het eigen maken van vaardigheden die normaliter niet onderwezen maar impliciet wel verwacht worden • Geef informatie en bied ondersteuning bij de planning van opleidings- en beroepsmogelijkheden • Bespreek wat succes van je vraagt bijvoorbeeld durven leren, motivatie, inspanning, doorzetten • Maak ook de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee om te leren gaan

Uitdagend creatief

De uitdagende creatieve leerling is creatief en komt met bijzondere oplossingen of invalshoeken. Hij neemt scherp waar en ziet uitzonderingen (ook op regels). Hij staat kritisch tegenover beweringen en neemt niet zomaar iets aan (ook niet van de leerkracht). Deze leerling komt op voor eigen opvattingen, is eerlijk en (te) direct. In zijn werkwijze en gedrag is hij inconsistent, waardoor hij wisselende resultaten haalt. Hij is competitief ingesteld en kan grote stemmingswisselingen laten zien. Deze leerling heeft behoefte aan erkenning van zijn sterke kanten, wil graag gezien worden, met name voor zijn creativiteit.

Wanneer deze leerling onvoldoende uitgedaagd wordt, zal hij geneigd zijn de leerkracht bezig te houden, bijvoorbeeld door clownesk gedrag of opstandig gedrag.

Kenmerken van de uitdagende creatieve leerling

Deze leerling laat nadrukkelijk van zich horen op een manier die weliswaar creatief is, maar zelden direct bijdraagt aan de leersituatie en die vaak als uitdagend wordt ervaren. Wanneer dit clowneske of opstandige gedrag serieus genomen wordt, kan de leerling leren zijn creativiteit positief in te zetten, en ervaren hoe het is gewaardeerd te worden voor zijn creativiteit.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Zeer creatief • Verveeld en gefrustreerd • Wisselende zelfwaardering • Ongeduldig en defensief • Verhoogde gevoeligheid • Onzeker over sociale rollen • Kwetsbaar • Sterke motivatie om innerlijke overtuigingen te volgen • Wil onrecht recht zetten • Staat open voor het doordenken van vraagstukken die niet eenduidig zijn • Heeft veel energie 	<ul style="list-style-type: none"> • Laat impulsief gedrag zien • Daagt de leraar uit • Stelt regels en beleid ter discussie • Is eerlijk en direct • Is emotioneel labiel • Kan een slechte zelfcontrole hebben • Drukt zich op creatieve manier uit • Houdt vol in interessegebieden en passies • Komt op voor eigen overtuigingen • Kan in conflict raken met 'peers' 	<ul style="list-style-type: none"> • In verbinding gebracht worden met anderen • Tact, flexibiliteit, zelfbewustzijn en zelfcontrole leren (afstemmen) • Ondersteuning op gebied van creativiteit • Duidelijke afspraken d.m.v. contracten • Minder druk tot aanpassen • Interpersoonlijke vaardigheden leren om anderen te bekrachtigen • Strategieën leren om met mogelijke psychologische kwetsbaarheid om te gaan

Tips bij het (h)erkennen van de uitdagende creatieve leerling

De uitdagende creatieve leerling wordt zeer verschillend ervaren. Dit heeft mede te maken met de dynamiek en de grondhouding van degene die met hem te dealen heeft. Zo zal de ene leraar met hem kunnen 'lezen en schrijven', terwijl de andere leraar het gevoel heeft dat de leerling het voortdurend op hem heeft gemunt. Wanneer hij vervolgens 'onder 4 ogen' het gesprek aangaat met de leerling, dan blijkt de leerling het mooi onder woorden te brengen en zich alleszins invoelend te tonen. Hij kan zich zelfs zeer berouwwol tonen, totdat hij, terug in de klas, weer hetzelfde uitdagende gedrag toont en de lachers op zijn hand weet te krijgen. Hij ontlokt graag discussies. Ook thuis kan het gebeuren dat de ene ouder de juiste snaar weet te raken en hem kan stimuleren in zijn sterke kanten, terwijl het met de andere ouder voortdurend botst en deze zich steeds uitgedaagd voelt.

De (h)erkenning van deze leerling schuilt in het zien van zijn sterke kanten, zijn creativiteit, om daar vervolgens een beroep op te doen. Die sterke kanten zijn niet altijd zichtbaar, omdat zijn werkwijze inconsistent is en vaak op effect gericht. Een creativiteitstest kan de talenten zichtbaar maken. Ouders, medeleerlingen en volwassenen buiten het gezin zien de kwaliteiten vaak wel.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Niet geliefd bij leraren • Beschouwd als opstandig • Betrokken in machtsstrijd • Creatief • Problemen met discipline • Peers zien hen als vermakelijk en onderhoudend • Men wil hen veranderen • Men ziet hen niet als begaafd • Men onderschat hun succes • Men wil dat zij zich aanpassen 	<ul style="list-style-type: none"> • Zoek uit op welke manieren deze leerling creatief is (o.a. dmv gesprek) • Gebruik domeinspecifieke objectieve metingen • Focus op creatief potentieel i.p.v. prestaties

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

De begeleiding van de uitdagende leerling richt zich op het ontwikkelen van zijn sterke, creatieve kanten. Verveling moet ingeruild worden voor uitdagende leeractiviteiten waarbij de leerling zelf keuzes kan maken. Daarnaast zal de leerling moeten leren hoe meer rekening te houden met de ander; tegelijkertijd zal aan de leerling ruimte gegeven moeten worden en zal er af en toe een oogje dicht geknepen moeten worden in geval van irritant gedrag. Hij is zeer gebaat bij het positief ondersteunen van eigen doelen en keuzes.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Respecteer hun eigen doelen • Tolereer hogere niveaus van afwijkend gedrag • Sta hen toe interesses/ passies na te streven • Doe gewenst gedrag voor • Organiseer familieactiviteiten • Deel je vertrouwen in hun mogelijkheden met hen • Bekrachtig hun sterke kanten • Onderken psychologische kwetsbaarheden en kom in actie indien nodig 	<ul style="list-style-type: none"> • Creëer tolerantie • Beloon nieuw denken en nieuwe invalshoeken • Plaats hem bij passende leraren • Directe en heldere communicatie • Sta gevoelens toe • Geef domeinspecifieke training • Sta non-conformisme toe • Koppel leerling aan begripvolle mentor • Geef directe instructie in interpersoonlijke vaardigheden • Coach in doelgericht kiezen en handelen

Dubbel bijzonder

Deze "dubbel bijzondere" leerling laat naast kenmerken van begaafdheid ook kenmerken van leer- en/of gedragsproblemen zien. Wanneer de gesignaleerde problemen op de voorgrond staan, worden begaafdheidskenmerken vaak onvoldoende (h)erkend. Andersom kan het ook zijn dat een eventueel leerprobleem niet onderkend wordt door sterke compensatiemogelijkheden als gevolg van de (hoog)begaafdheid. Deze leerling werkt inconsistent, presteert gemiddeld of minder, verstoort en is chaotisch.

Hoewel een leer- of gedragsstoornis oorzaak kan zijn van gesignaleerde problemen, kan ook een gebrek aan (h)erkenning van de mogelijkheden van deze (hoog)begaafde leerling de oorzaak zijn van afwijkend gedrag of tegenvallende prestaties. Er bestaat dan een risico dat deze leerling onjuist gelabeld wordt en hiermee inadequaat ondersteund wordt in de ontwikkeling van zijn talenten.

Kenmerken van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerlingen ervaren al jong een disharmonie in zichzelf waarbij bij de ene leerling de belemmerende factoren de boventoon voeren, bij een ander de kwaliteiten. Hoe dan ook voelt de leerling zich door die dubbele bijzonderheid vaak gefrustreerd, 'dom' en niet begrepen, hetgeen zich kan uiten in problematisch gedrag.

Wanneer de kwaliteiten wel gezien worden en bekrachtigd worden, dan blijft compensatie voor de belemmerende factoren nodig. De leerling zal moeten gaan (blijven) geloven in zijn mogelijkheden. In de praktijk betekent dat vaak heel hard werken.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Aangeleerde hulpeloosheid • Intense frustratie en woede • Stemningswisselingen • Gevoelig voor ontmoediging • Moet werken om mee te kunnen • Gebrekkig/ zwak academisch zelfbeeld • Ziet zichzelf niet als succesvol • Weet niet waar hij bij hoort 	<ul style="list-style-type: none"> • Maakt gemakkelijk contact • Laat inconsistent werk zien • Lijkt een gemiddelde leerling of beneden gemiddeld • Lijkt op jongere leerlingen in sommige aspecten van sociaal en emotioneel functioneren • Kan storend zijn • Kan niet-taakgericht zijn • Goed probleemoplossend vermogen • Gedragsproblemen • Denkt in concepten / ideeën • Houdt van nieuwigheden • Houdt van complexiteit • Is ongeorganiseerd • Heeft een (relatief) trage informatieverwerking • Kan moeite hebben met omgang met begaafde peers 	<ul style="list-style-type: none"> • Accent op sterke kanten • Strategieën leren om met bepaalde situaties / belemmeringen om te gaan • Ontwikkelen van vaardigheden • Voortdurende monitoring op bijkomende stoornissen, of (kenmerken van) leer- en/of gedragsproblemen • Leren volharden en doorzetten • Omgeving waarin sterke kanten ontwikkeld kunnen worden • Leren voor zichzelf op te komen

Tips voor het (h)erkennen van de dubbel bijzondere leerling

Deze leerling wordt vaak onderschat en niet herkend. In het meest gunstige geval valt hij op door patronen van enerzijds steeds minder presteren en anderzijds juist talenten laten zien. Wanneer er een vermoeden bestaat dat het een dubbel bijzondere leerling is, dan is vaak alsnog een breed onderzoek nodig waarbij vooral gekeken wordt naar de manier waarop zijn kwaliteiten de ontwikkeling kunnen versterken.

(H)erkenning vindt meestal plaats door leraren en andere volwassenen die ervaring hebben met onderpresteren en/ of leer- gedragsproblemen in combinatie met hoge intelligentie.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Heeft (te) veel aanpassingen nodig • Wordt vreemd gevonden • Hun capaciteiten worden onderschat • Beschouwd als hulpeloos • Worden niet als begaafd gezien • Worden ervaren als leerlingen die veel structuur nodig hebben • Alleen hun onvermogen wordt gezien 	<ul style="list-style-type: none"> • Metingen van huidige functioneren in de klas • Prestatietests • Methodegebonden toetsen (assessments) • Bekijk prestaties over een langere periode • Zoek naar patroon van afnemende prestaties in combinatie met aanwijzingen voor superieure capaciteiten • Baseer je niet (slechts) op analyse van sterk uiteenlopende resultaten op subtesten van een intelligentietest, maar kijk breder

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Enmaal (h)erkend, zal de begeleiding altijd tweezijdig geïntendeerd moeten zijn: sterke kanten bevorderen en stimuleren, compenseren waar nodig. Deze leerling heeft begeleiding nodig om zijn hulpeloosheid af te leren en weer voor leren en ontwikkeling te durven gaan. Samen realistische doelen stellen en ondersteuning voor zelfregulatie en sterker worden is heel belangrijk. Plaatsing in een programma voor begaafde leerlingen kan de leerling heel erg helpen om een positief zelfbeeld op te bouwen.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Focus op de sterke kanten • Help tegelijkertijd zwakke kanten/ onvermogen te compenseren • Ontwikkel de wil om te slagen • (H)erken & bekrachtig begaafdheid en capaciteiten • Daag uit daar waar hij sterk in is • Zorg voor mogelijkheden om risico te nemen en buiten de gebaande paden te gaan • Ga uit van de mogelijkheid van WO of HBO • Bemiddel op school • Zorg voor gezinsbetrokkenheid • Voed op wat betreft zelfcontrole • Leer hoe je realistische doelen stelt en bereikt 	<ul style="list-style-type: none"> • Geef prioriteit aan uitdagen daar waar de sterke kanten liggen • Versnelling op de sterke gebieden • Tref voorzieningen ter compensatie voor de leerproblemen • Onderzoek de vraag 'wat is nodig voor dit kind om hier succesvol te kunnen zijn?' • Geef directe instructie in strategieën voor zelfregulatie • Laat tijd doorbrengen met begaafde peers • Leer voor zichzelf op te komen • Leer (smart)doelen te stellen

Risicoleerling (drop-out I)

De risicoleerling is creatief en over het algemeen erg gevoelig. Deze leerling loopt risico om als *drop-out* niet meer deel te kunnen/willen nemen aan het (reguliere) onderwijs. Hij is niet gemotiveerd voor schoolse taken en zoekt buitenschoolse uitdaging om zijn interesses te volgen.

Deze leerling geeft blijk van een negatief zelfbeeld: isoleert of verwaarloost zichzelf, verstoort situaties, bekritiseert zichzelf en anderen, voelt zich snel aangevallen of afgewezen. De drop-out is een absolute onderpresteerder (presteert gemiddeld of minder) en heeft baat bij alternatieve leerervaringen.

Deze leerling is op school slechts nog fysiek aanwezig, maar voelt en toont zich niet echt betrokken, of neemt zelfs onregelmatig deel aan het onderwijs. Er is een risico dat deze leerling uiteindelijk (zonder diploma) het onderwijs verlaat.

Kenmerken van de risicoleerling (drop-out I)

Deze leerling wordt in de schoolse situatie gekenmerkt door negatief gedrag: hij verzet zich tegen alles wat met school te maken heeft, uit dit als zodanig en steekt zijn energie in het niet-presteren. Vaak vertaalt dit negatieve gedrag zich naar de thuissituatie en uit zich in oppositioneel en onverantwoord gedrag. Ook kan het gebeuren dat hij zichzelf verwaarloost.

De positieve kenmerken van begaafdheid laten zich steeds minder zien, zowel voor de leerling zelf als voor de omgeving. Alleen hobby's (zoals muziek en computer) genereren nog positieve energie en maken talenten zichtbaar.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> • Rancuneus en boos • Depressieve gevoelens • Roekeloos en manipulatief • Gebrekkig / zwak zelfbeeld • Defensief • Onrealistische verwachtingen • Voelt zich niet geaccepteerd • Verzet zich tegen autoriteit • Niet gemotiveerd voor beloningen die door leraren bedacht zijn • Een subgroep is antisociaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Creëert crisissen en verstoort situaties • Zoekt spanning ('thrill seeking') • Wil werken voor de relatie • Neemt onregelmatig deel aan onderwijs, sport e.d. • Volgt buitenschoolse activiteiten die zijn interesse hebben • Lage schoolprestaties (gemiddeld of onder gemiddeld) • Kan zichzelf isoleren • Vaak creatief • Bekritiseert zichzelf en anderen • Levert inconsistent werk 	<ul style="list-style-type: none"> • Veiligheid en structuur • Een andere omgeving als alternatief • Een individueel programma • Confrontatie en verantwoordingsplicht • Alternatieven • Professionele counseling • Richting en korte termijndoelen

Tips bij het (h)erkennen van de risicoleerling (drop-out II)

Actuele schoolse prestaties geven nauwelijks/ geen houvast voor (h)erkenning. Wel is er in het gunstigste geval een grillig patroon te herkennen, gesteld dat hij zich nog wel inzet voor specifieke, meest creatieve, schoolse activiteiten waar eigen keuzes gemaakt mogen worden. Prestaties die geleverd worden in een niet schoolse setting, een portfolio, prestaties op bepaalde subtesten van intelligentietests en creativiteitstest laten wel vaak talenten zien.

Door de omgeving wordt vaak alleen nog het negatieve gedrag ervaren. Men maakt zich zorgen, is boos of kan zelfs bang zijn voor de leerling. Het is nodig door het negatieve gedrag heen te prikken. Door in een gesprek met de ouders het levensverhaal terug te halen, worden vaak de bijzondere, positieve kanten van deze leerling zichtbaar.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> • Volwassenen kunnen boos op hen zijn • Peers zijn veroordelend • Gezien als 'iemand in de problemen' of onverantwoordelijk • Gezien als opstandig • Anderen hebben soms angst voor hen • Anderen kunnen ongerust zijn om hen • Volwassenen voelen zich machteloos over hoe hen te helpen 	<ul style="list-style-type: none"> • Individueel afgenomen intelligentietests • Hoge prestaties op subtesten • Gesprekken • Audities • Non-verbale intelligentietests • Nominatie door ouders en/of leraren

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Het is essentieel voor ouders en school om te blijven vertrouwen op de potentiële talenten van deze leerlingen en dit met hen te delen. Ook is het belangrijk om in contact te blijven. Daar ligt immers de ingang bij de leerling om weer 'de weg omhoog' aan te durven gaan: zij willen vaak nog wel werken voor de relatie.

Ouders hebben regelmatig gezinsbegeleiding nodig; goede communicatie tussen ouders en school is essentieel. Vaak moet er intensieve, externe begeleiding gerealiseerd worden, zijn traditionele wegen weinig effectief en moeten leerervaringen geboden worden buiten de klassensituatie om. Begeleiding heeft pas een kans van slagen wanneer de leerling zelf betrokken is bij zijn eigen, uit te zetten, pad. In geval van onverantwoord gedrag, moeten grenzen worden aangegeven en kan (groeps)therapie nodig zijn.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> • Zoek begeleiding voor gezin • Vermijd machtsstrijd • Toon betrokkenheid voor buitenschoolse activiteiten • Stel vast of er sprake is van gevaarlijk gedrag • Blijf in gesprek en beschikbaar • Spreek aan op verantwoordelijkheid • Beperk straffen tot het minimum • Stel vertrouwen in hun vermogen obstakels te overwinnen en deel dit met hen • Blijf investeren in de relatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Houd de verwachtingen op peil en stel niet naar beneden bij • Laat diagnostisch onderzoek doen • Bied niet-traditionele studievaardigheden • Bied verdiepingsmogelijkheden aan • Mentoraat en coaching • Volwassenenonderwijs (VAVO) • Coaching m.b.t. schoolloopbaan • Huisbezoeken • Bevorder veerkracht • Bespreek alternatieve mogelijkheden • Blijf pleidooi voeren ten gunste van de leerling en blijf zoeken naar alternatieven